

ETIKA ETA ESTETIKA BLAS DE OTEROREN POESIGINTZAN

JOSE ANGEL ASCUNCE

Blas de Oteroren poesigintza ulertu ahal izateko beharrezkoa da bere etikaz eta estetikaz jabetzea. Bietako bat baztertzea —ia-ia sistematikoki egiaztatzen da estetikaren ahaztura edo minimizazioa eta gutxitan, berriz, etikarena nahiz tematikarena—, zatitzea litzateke eta, honenbestez, bilbotar idazlearen poesigintzaren dimentsio korapilatsu eta sakona desegitea. Errealitate honen aurrean, egokia iruditu zait —era honetako lanek eskaintzen dituzten ahalbide espositiboen barruan— hemen proposaturiko gaia, hots, “etika eta estetika Blas de Oteroren poesigintzan”, jorratzea. Sintetikoki bada ere, euskal lirikoaren idazkera poetikoaren ikuspegi osoa eta zehatza emateko aukera eskaintzen dit.¹

ETIKA BLAS DE OTEROREN POESIGINTZAN

Beste lan batean (*Cómo leer a Blas de Otero*. Madrid, 1990) esaten nuen Blas de Oteroren poesigintzan bere bizitza zela, bere halabehar eta sorpresekin, bere lorpen eta desertzioekin, bere hegaldi izpiritual eta giza postrazioekin, hitz batean esanik, bere esperientzia guztiakin, baikorrekin nahiz ezkorrekin, akzio poetikoaren eragile bakarra. Gure poetaren kasuan esperientzia existentzialak dira, ebokazio lirikoaren indar bihurtzailearen bitartez, adierazi poetiko bilakatzen diren oinarritzko aitzakiak. Era honetan, poesia poetaren nahi edo itsumenekiko erantzun konpentsatzailea da. Arrazoi hauek, beraz, bere poesia azpian datzan zirrarratasunaren sakontasunaz eta bere obra sortzaileari darion existentzialtasun amorratuaz mintzatzeko aukera ematen digute.

Bilbotar poetaren bizitzan esperientziaren funtsa heriotzarako duen itsumen neurotikoa da. Inguramendu honetan ezin ahantz daitezke bere anaiaren heriotza gure poetak hamairu urte zituela eta bere aitarena hamasei urte zituelarik. Izaera aldatu egiten zaio psikologikoki. Gaztaroko unerik samurrenatan, umearen alaitasun axolagabe eta algaratsua, bakardade eta babesgabetasun-sentimenduen eraginez, baren-e-lilura eta isolamendu-egoera bihurtzen da. Handik aurrera, bilaketa-poesia bat sortzen da heriotzaren eragin hondatzailearen kontzientzia —ahal den neurrian, bederen— ederreztatzeko. Oinarritzko esperientzien ikuspuntutik berretu egiten dira alde zuzenetik proposatutako kontsiderazio berberak: zirrarratasun gogor baten eta existentzialtasun sutsu baten presentzia, sorketa poetiko guztien oinarri gisa.

Bilaketa-poesia honek bultzatzen du poeta ildo ezberdinak arakatzera eta, ondorioz, erantzun poetiko desberdinak gauzatzera. Honenbestez, bilaketaren izaera nolakoa izaki, halakoak izanen dira bere tematikaren zentzua eta bere adierazpidearen formak ere. Bilaketaren hurrenkera kronologikoaren arabera hiru erantzun-mota ager daitezke: poesia erlijiosoa, poesia existentzialista eta poesia soziala. Bere bizitzako azken urteetan, bilbotar idazlea bilaketa-era berriei lotu zitzaien

baina, oraingoz, ezinezkoa da objektibitate apur batez zehaztea, ez dira argitara eman eta. Nolanahi ere, tipologia poetiko desberdinak, heriotzaren ideia erdeinatzen duen indar berberaz bizitzari lotzera daraman existentziaren bilaketa konpentsatzaile baten aldakiak direla esan liteke.

Blas de Oteroren poesigintza karakterizatzen duen tematika anizkunaren baitan, poesia soziala da bere izaera bitxia eta bere konpromisu etikoa hobekien definitzen dituen. Blas de Oterok, batipat, poesia sozialean erakutsi eta utzi ditu bere gaitasun poetikoak eta bere erdiespen sortzailerik onenak. Poesia soziala da, honenbestez, bilaketa poetikoaren unerik gorena eta bere sormen lirikoaren gailurra isladatzen duena.

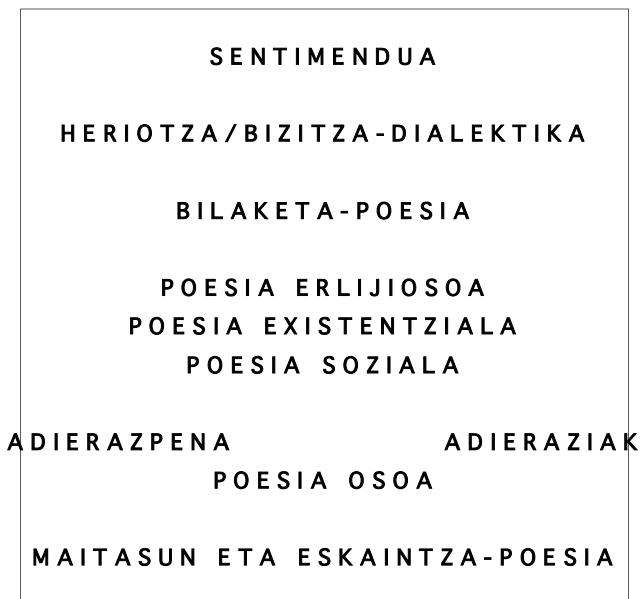
Blas de Oteroren poesigintzak eskaintzen dituen erantzun anizkunek, elkar oposatu ordez, poesia batek beste batera daraman jarraikortasun ebolutiboa erakusten dute, aurretik esanak asimilatuz eta bizi izandako une existentzialari dagozkion ekarpen berriez aberastuz. Honenbestez, ezin liteke hausketaz mintza, etengabetasun gairik gaitasunetik. Poesia erlijiosoa da poesia existentzialistaren abiapuntu, eta azken hau, poesia sozialarena. Hasierako poesia erlijiosorik gabe ezinezkoa da osteko poesia azaltzea. Blas de Oteroren poesia, bere bilaketen eta erantzun poetikoen anizkortasunaz gain, anizkortasunean batasuna eta aldakuntzan iraupena errazten duen “continuum” etengabetzat hartu beharra dago.

Oteroren poesigintzaren garapen-prozesu honi esker ematen da “*ni*-aren poetika”tik “*gu*-aren poetika”rako jauzia. Abiapuntu indibidualista estu-estu batetik —poesia erlijioso eta poesia existentzialetik— talde-planteakizun batera —poesia sozialera— pasatzen da. Adierazpidearen nahiz adierazien ikuspegitik, maila tematiko ugari eta ezaugarri adierazgarri anizkunak besarkatzen eta sistematizatzen dituen gero, poesia soziala benetako poesia osotzat jo daiteke.

Poesia sozial/poesia totalaren bitartez, bilbotar idazleak gizateriarentzako irtenbideak bilatzen eta proposatzen ditu. “Ni pertsonala”k, kolektibitatearen osagai den neurrian, irtenbide unibertsalean aurkituko du bere salbazioa. Honenbestez, “ni-pertsonala-norbanakoa”k bere izaera unibertsalean aurk-

itzen du erantzun positiboa: “ni-gizona”. “Ni-banako”tik “ni-gizona”rako garapenak, amodio eta eskaintza-poesia baten oinarriak zehaztuz, eskaintza eta egintza-dinamika argi bat erakusten du.

Orain arte azaldutako baiezenetatik abiatuz, hauen irudikapen figuratiboa aukeratuz gero, honako eskema eskain liteke:

Itsumen pertsonaletik —bizitza/heriotza-dialektikatik— maitasun eta eskaintza-poesiaraino, euskal idazleak bilaketa eta aurkikuntza poetikoz jositako bide bat urratu behar izan du. Ibilbide poetiko honen objektibazio puntual eta etengabeak erakusten ditu gizonaren benetako joera sortzailea eta poetaren benetako egitekoa.

Blas de Otero ren poesia erlijiosoa *Cántico espiritual* (Donostia, 1942) liburuan zehazten da. Mota askotako ahapalditan banaturik dauden 624 bertsoeko poema batekin topo egiten dugu. Bertan, era jainkozko batez amodiozko poesia bat gauzatzen da. *Cántico espiritual*-en, barru-barruko espazio bat

zehazteaz gain, arimaren eta maitearen arteko elkarrizketa komunikatzailea objektibatzen da “ni-gizona” eta “zu-jainkoa” pertsonaia poetikoen artean. Blas de Otero ren lehen lan honek, formalki nahiz tematikoki, poesia erlijiosoaren ohizko kodeei erantzuten die, edo zehatzagoak izanik, poesia mistikoarenei.

Poema-bildumaren aurreneko bertsoetan —“Dedicatoria”n— jadanik agertzen dira planteaturik “ni-pertsonaia poetikoa”ren egoera izpiritual eta zirrarratsuak. Maitearen presentziaren aurrean, pertsonaia poetikoak era kontraesankor batez erantzuten du, jakin badakielako, maitea, minez hiltzen duen amodio-zauria dela, eta aldi berean, ematasunez sendatzen duen eskaintza-baltsamoa. Oinarritzko antitesi hau dela eta, “oximoron” delakoak erabateko protagonismoa hartzen du adierazpide-prozedura sinboliko gisa. Bizitzaren eta heriotzaren, ezerezaren eta absolutuaren, minaren eta bekatuaren, errealdiaren eta igonaldiaren... arteko alternantziez josita dago obra osoa. Era honetan garatzen da izaera bikoitzeko sinbologia konplexu bat indar kontrajarrien —graziaren eta bekatuaren, izpiritu eta materia-printzipioen, etsipen eta betetasun-osagaien— artean gizakumeak burutu behar duen borroka adierazteko. Ezpairik gabe, desberdintasun sinboliko honen oinarritzko arrazoia absolutuarekiko dituen zirrara-irrikien eta “ni-pertsonaia poetikoa”ren egitate arruntaz jabetzearen artean gertatzen den barru-barruko banaketaren adierazpide puntuala da, Blas de Oteroren “ni-gizona”ren egoera zirrarratsuen islada adierazgarria, alegia.

Materiamindarrak gaingitu eta absolutuaren gero eta goragoko mailetara igo nahian mantentzen duen borroka latz horretan, gizakiak garaipen eta hurbiltze-bide posibleak arakutzen ditu, bilaketa eta aurkikuntza-dinamika argi bat ezarriz. Iharduera honen ondorioz, “ni-poetikoa”k ezagueraren bide desberdinak proposatzen ditu zentzu, zirrara nahiz ideietan barrena. Baina jainkozkotasunaren eta absolutuaren bilaketa kementsu eta itsu hau ez da errealitatearen berrespena, nahiaren frutua baizik.

Bilbotar idazlearen poesia mistikoak, helmugarik eta aurkikuntzarik gabeko bidea ibili bezain laster, arakatzeko

lirikoaren erabateko porrota agertzen du. Maitearekin lotzeko hasierako itsumena zehaztasunik gabeko saio arrunta baino ez da. Ez dago ez elkarketarik, ezta egiazko poesia mistikorik ere. Blas de Oteroren hasierako poesigintzak ohizko poesia mistikoaren ezaugarriak dituen arren, aurkikuntz ezagatik, uztardura-bide baten faltagatik, ez da benetako adierazpide mistikoa agertzera iristen.

Poetak, bere mugak eta ahalbide praktikoak beste inork baino hobeto ezagutzen dituenak, erantzun mistiko bat gauzatu ezinik, zentzu estetikoa duen agerpen bat garatzen du. Azken finean, euskal idazlearentzat, poesiak bilaketa mistikoaren porrota leuntzeko balio duen elementu baten eginkizuna betetzen du. Itsumen izpiritualak, zirrara bihurturik, errealitate estetiko batean zehazten dira, adierazpide poetiko soilean. Honenbestez, Blas de Oteroren hasierako poesigintza, abiapuntu gisa kode mistikoaren ohizko aurreusteei erantzuten diena, helmuga gisa kode estetiko baten ustezko argi eta garbitara iristen da. Maiteak, jainkozkotasunarekin batasun mistikoa zehazteko benetako ahalbiderik ez duenak, azken finean, poesiaren balio konpentsagarrian aurkitzen du salbazioa.²

De abajo nace el canto.
De abajo nace y sube hasta la altura.
Cerrado a cal y canto
con su ventana pura,
se adolece oteando la Hermosura.

(C. 23)

Zeharka bada ere, maitea/poeta-k modu zehatz batez aldarrikatzen du salbazioa poesian. Azken-azkenean, oterotar mistika bizipen erlijioso batetik abiatutako esperientzia estetiko bihurtzen da.

Blas de Oteroren poesia existentziala 1944-1955 bitarteko garai bital eta sortzailean zehar barreiatzen da. Ikuspegi existentzial batetik, poesia existentzialaren epea garai zail eta kritikotik osatzen du. "Izaki Gorena" rekin mantendu nahi izandako elkarrizketa betirako etenda geratzen da, irteerarik eta

soluziobide eskuragarririk antzematen ez den arimaren gau ilun, mingarri eta luze batean murgilduz. Poetak desbabesik handienez bizi du agonikoki ezerez bat izateko larrialdia eta heriotzaren beste ezereza destinatua izatearena. “Ni-pertsonaia poetikoa” bakar-bakarrik aurkitzen da isiltasun ontologiko baten erdian. Giza egoera berri honetaz jabeturik, poetari ezinezkoa zaio elkarrizketa-poesia bat defendatzen jarraitzea. Errebeldia ezin handiagoz eta ikaragarritzko orruz beteriko poesia bat inposatzen da orain, bere aurkikuntza eta konpaini eskaeren aurrean topatzen duen isiltasunaren ondorio eta arrazoi gisa.

Krisialdi zirrarratsuz osaturiko esperientzia hauetatik, fede poetiko eta bizi-arrazoi berri baten bilaketa-beharra azaleratzen da. Itsumen eta arakatze hauen gauzatze poetikoa tematika poetiko baten eraldaketa erakutsiz eta poesia berri baten izaera zehaztuz doa. Poesia erlijiosoa poliki-poliki zentzu existentzialeko poesia bihurtzen da. Poesia existentziala honako hiru obra handiotan zehazten da: *Angel fieramente humano* (Insula, Madrid, 1950), *Redoble de conciencia* (Instituto de Estudios Hispánicos, Barcelona, 1951) eta *Ancia* (Alberto Corazón Editor, Barcelona, 1958). Aipatu hiru liburuotan tematika bera aurkitzen dugu: hala amodioan nola poesian, gizakumearen salbazio-bilaketa, bere patuaren gaitzespen modura heriotzaren ezerezean eta hondamendizko inguramendu/mundu batean izan duen egonaldiaren aurkako errebeldia gisa. Ikuspegi honeetatik, “ni-pertsonaia”k itsu-itsuan bilatzen du bizi-salbazioa heriotzaren eta ezerezaren deuseztapenaren aurrean.

Aldi berean, salbazioak maitasunean eskaintza-aldaki desberdinak eskaintzen ditu: amodio dibinoa, emakumearen giza amodioa eta solidaritatearen giza amodioa. Amodio dibinoa, iragandako esperientzien ondoren, bakardade eta isiltasun-esperientzi tragiko gisa agertzen da. Jainkoa beti bilaketa-arrazoi erara agertzen da eta inoiz ez elkar aurkitzearen egitate antzera. Teoria soil-soilaren eremuan, Jainkoa, perfekzioa eta absolutua irudikatzen zuelako, arakatze poetikoaren helmugatza jo bazitekeen ere, praktikaren alorrean, Jainkoa bilaketaren erabateko deskalabrutza jo liteke, irrealtasuna, ezagutzaga-

betasuna eta egoneza irudikatzen duelako. Jainkoa da, izan ere, bilaketa poetikoaren lehen porrota.

Enormemente herido, desangrándome,
pisando los talones a la muerte,
vengo, Dios, a decirte —si no a verte—
mi inmensa sed, sed de tí...

(A. 46)

Me haces daño, Señor. Quita tu mano
de encima. Déjame con mi vacío,
déjame. Para abismo, el mío
tengo bastante...

(R.C. 24)

Emakumearen giza amodioak batzuetan jainkozkotasunaren islada gisa funtzionatzen du gizonaren nahiaren objektu delako eta edertasun/perfekzio-aren haragipena. Edertasunaren aurrean, maiteak izaki perfektu/ederrarekiko barru-barruko elkarreketa bilatzen du, eskaintza mistikoaren emaitza erreaktuz.

Cuerpo de la mujer, fuente de llanto
donde, después de tanta luz, de tanto
tacto sutil, de Tántalo es la pena.

(A.F.H. 21)

Giza amodioaren bitartez, eskaintzaren unean maitaleek erabateko betetasuna, despertsonalizazio osoa eta maitearekiko barru-barruko elkarketa somatzen dute. Bizipenaren bapatekotasanak, ordea, gizakia bere errealitatera bihurtzen du, bere hilkortasunaz ohartuz. Emakumearen giza amodioak, bizitzaren bikaintasunak eskaini arren, bere zentzu mugatu eta iragankorra du ezaugarritzat. Eskaintza maitatia burutu ondoren, batetik, iragankortasunaren zentzua gailentzen da, eta bestetik, oinazearen zentzua berretzen da amodioaren esperientzia atseginak irauten ez duelako: “de Tántalo es la pena”.

Bilaketa poetikoaren hirugarren aldakia elkartasunaren giza maitasunean oinarritzen da. Poetak, bizitzaren bikainta-

sunen bila ibiltzeaz gogaiturik, ibilbide luze baten ondoren existentzi larritasunak aurkitzen ditu. Egitate honetaz jabe-turik, poetak bertan behera uzten ditu orogaintasun-irrikak eta bere egiten ditu, zuhurki, inmanentzi konpromisuak: bere ni-a eta bere zer-nolakoak.

Caí, caí, como un avión de guerra
ardiendo entre sus alas renacidas.
Hélas aquí, hincadas en la tierra.

Sitio del hombre. A pleno sol, sin viento,
¿para qué quiero mi paracaídas,
si se me ha vuelto todo firmamento?

(A. 55)

Poetak birakuntza poetikoa baieztan eta berresten du. “Lur”-itxaropen berri bati norabidea ipintzen dio, bere ohizko “zeru”-nahiak baztertuz. Poetak alde batera uzten ditu paradisuak eta agindu izan zaizkion lurak, gizonaren eta honen zer-nolakoen alde jokatzeko. Poetak alderantzizko ortzia proposatzen du, “Definitivamente, cantaré para el hombre” (A.F.H. 49) argi eta garbi duelarik.

Gizasemeak elkartasunean bake eta askatasun-absolutuak lor ditzake. Bilaketaren porrota iragarri ibilbide poetikoa hasten zuen poetak, aurkikuntzaren garaipenaz ematen dio bukaera hari. Arakatze poetikoaren hirugarren saioak —giza amodio/elkartasun-ak— egitekoaren arrakasta aldarrikatzen du. Giza salbazioa elkartasunean datza, bakera eta askatasunera —jainkozkotasun eternalaren oinarrietara— iristeko bitarteko gisa.

Poetak gizakiaren melodia berria aldarrikatzen duenez gero, “Definitivamente, cantaré para el hombre”, solaskide poetikoaren aldaketa egiaztatzen da. Poesia, Jainkoarenganako kantua izan ordez, gizakiarenganako kantu bihurtzen da. Hona hemen zer dioskun poetak “Y el verso se hizo hombre” izeneko olerkian:

Ando buscando un verso que supiese
parar a un hombre en medio de la calle

(...)

Ando buscando un verso que se siente
en medio de los hombres.

(...)

Hablo de lo que he visto:

(...)

Venid a ver mi verso por la calle.

(A. 128-9)

Inguramendu existentzial honetan ez dago salbazioa poesian egiaztatzerik. Poesia hitz estetikoa da eta funtzio pro g resibo bi ditu: nahi dibinoen eta giza porroten adierazpide gisa, bata, eta aholku-gailu eta kontzientziazio gisa, bestea. Ikuspegi honetatik, poesiak "otoitz/eskari" izateari uko egiten dio, doktrina bihurtuz. Poesia existentziala, beraz, poesia sozialera hurbilduz doa, hala intuizio, nola egitamu soil modura. Honenbestez, poesia existentzialak bidea markatzeaz gain, poesia sozialaren eremu berrirantz behin-betirako urratsa ematea ahalbidetzen du.

Blas de Otero ren poesia sozialak 1955-1964 bitarteko garai bital eta sortzailea betetzen du, bere adar guztiak haren lehen idazkietan sustraitzen eta azken poematan finkatzen diren arren. Gehiengoaren printzipioa antzematen duen *Angel fieramente humano*-tik *La galerna y Hojas de Madrid*-eraino, poeta gizonaz eta honen zirkunstantzietz kezkatutik bizi da. Epe hau da, ordea, zehatz-mehatz poesia sozializat jotzen dugunaren mugak ezartzen dituen, garai honetan idazten bait ditu joera poetiko honen libururik esanguratsuenak: *Pido la paz y la palabra*, *En castellano* eta *Que trata de España*.

Garai sortzaile honetan, bere iharduera sortzailea etengabea den bitartean alegia, Blas de Oterok lasaitasun izpiritual handiko uneak bizi ditu. Gizonarekiko elkarrizketa poetikoaren aurkikuntzak, Jainkoarekin mantendu nahi izan zuen komunikazioaren erabateko porrotaren ondotik, bizitza-arrazaia, eskaintza-zentzua eta hitz-motibazioa dakarzkio. Idazle bilbotarrak itsuturik jarraitzen du perfekzio eta harmoni absolutuez, baina ez ditu jadanik haiek haraindiko jainkozkotasun batean bilatzen, gertuagoko historikotasun batean baizik.

Ikuspegi-aldaketa honek eraginik, garai honetako adierazi poetikoak gizatasun utopiko nabarmen batez betetzen dira.

Kontzientzia berri hau dela eta, poetak balio absolutuen doktrina gizazalea aldarrikatzeko beharra du. Konpromisu honek bultzaturik, poeta orainaren erru historikoak argitu behar dituen sasi-profeta bihurtzen da haiek gainditu ahal izateko eta etorkizunaren erdiespena errazteko. Doktrina soziala orainarengunean kokatzen da (historikotasun iraultzailea) eta begirada, aldiz, etorkizunean (gizatasun utopikoa). Poeta soziala da, beraz, gizatasun utopikoaren doktrina bere egiten duen ordezkari historikoa.

Aukera eta konpromisu-ustekizun hauetatik azaleratzen da irakaskuntz eta aholku-eginkizun poetikoa. Itsumen eta eskaintza hauen hizkuntz objektibazioak erakusten du poesia existentzialetik poesia sozialerako garapena. Bertan, asimilazio-prozesu bati esker elkar egokitzen dira aurreko edukinak eta maila poetiko berri honi dagozkion ildo tematiko berriak: bilaketaren adierazi existentzialak, aurkikuntzaren adierazi utopikoak, bidearen adierazi historikoak, komunikazioaren adierazi metapoetikoak, etab. Zeharbidez iristen da poesia sozialaren pluraltasun tematikoaren baieztapenera. Adierazlearen nahiz adierazien ikuspegitik, poesia soziala poesia anizkun gisa agertzen da.

Poesia sozialaren tematika honako zentzu-esparru honetan laburbil daiteke: gizakumearen bizitza honetako eginkizuna, hondakin eta hondamendizko orainaldian (poesia existentzialaren ohizko adieraziak), etorkizun suprahistoriko bat lortzea da. Etorkizun horretan balio absolutuak (bakea, amodioa, justizia, askatasuna...) izango dira bizi eta jokaerainarri. Helburu hau lortzeko, gizakiak elkartasuna eta lana ditu bitartekotzat. Gizakumearen bizitzak, beraz, etengabeko gaitze-prozesu etiko eta historiko izatera iritsi behar du, alegia, azken helmuga —balio absolutuen ortzea— erdiestera.

Garapen gaitzizailearen arlo honetan, poetak, izaeraz gizakumearekin bat egirik baina eginkizunez harengandik aldenturik, giza salbazioaren doktrina ezaguterazi behar du, gizase-mea kontzientziatuz eta aholkatuz, honek jokaera-jarrera aktibo

bat izan dezan eta poesia sozialaren adierazi doktrinalak egitate bihur ditzan. Ikuspegi honetatik, doktrina poetikoak jokae-
ra-erreakzio aktibo baten hizkuntz eragintza gisa funtzionatzen
du. Poesia sozialak elkartasunean eta lan-armen laguntzaz
gizasemearen salbazio historikoa egitate bihurtuko duen hartza-
ile aktibo baten presentzia eta konpromisua eskatzen du.

Caminos.
Sol en los hombros, avanza
unidos.
Hay. Siempre. Hay
caminos.

(P.P.P. 41)

Poematxo hau proposatutakoaren laburpen ezin hobe-
dugu. Poemaren hasierak zein bukaerak, gizakumeak opa
duen helburua lortzeko ibili behar duen “bidea”ren erreali-
tatea baieztan dute. “Bide” honen arrazoia lanean (“sol en los
hombros”) eta batasunean (“avanza juntos”) gorpuzten den
argia edo gida da.

Que mi fe te levante, sima a sima
ha salido a la luz de la esperanza.
Hombro a hombro, hasta ver un pueblo en pie
de paz, izando un alba.

(E.C. 48)

Hitz poetikoak kontzientziario eta egintza-dei izan behar
du. Hau da gizasemeak bere errealtatearekin konprometitzeko
eta elkartasunean murgildurik lur eta gizaseme berri baten
alde borrokatzeko duen era bakarra: “Hombro a hombro, hasta
ver un pueblo en pie de paz, izando un alba.” Doktrina-adier-
aziotan —egintza-batasuna-gainditzea— oinarritzen dira poe-
sia sozialaren osagai tematikoak.

Poesia sozialak, helburutzat, gizakumea bakean justiziazko
eta askatasunezko mundu batean eskatzen du. Gizakume
berriaren eta mundu berriaren topikoak, “gizakumea bakean

justiziazko eta askatasunezko mundu batean” ideia defendatzen duenez gero, edukinez betetzen dira poesia sozialaren gizatasun utopikoaren ikuspegitik.

Poesia sozialak, amodioz, justiziaz eta askatasunez beteriko gizaki batengan zehazten du giza eraldaketaren alegoria. Adierazi alegoriko hauek, aipatu gizon eta lur berriaren premisak burutu beharreko nahia eta lortu beharreko helmuga izango diren leku eta garaietan hartzen dute bere zentzu osoa. Premisa hauek gizateriaren sentimenduetan bakarrik aurki daitezkeenez, beren adieraziek indar osoa dute aldi historiko guzti-etako latitude geografiko guztietan. Halaber, edozein etorkizunek bere etorkizun propioa sortzen duenez, etorkizun distiratsu eta oso horren aukerak edozein orainaldi historikoren mineri utopikoa irudikatzen du. Poesia sozialak, azken finean, paradisu galduaren lorpenaren alegoria garatzen du. Paradisu galdu horretan gizakume berria balore absolutuen arabera zuzenduriko mundu berri baten (agindutako lurraren sinbolo arketipikoa) renjaun eta jabe izango da. Era honetan iristen da zehaztera eta definitzera poesia sozialaren egiazko alegoria: giza betetasunaren utopia.

1964etik 1979ra bitartean (Blas de Otero hil zen urtera bitartean, alegia) euskal poeta aurreko epearen eta epe berriaren arteko zubi izango den egintza sortzaile handi batean murgiltzen da. Gai berak errepikatzen dituen arren (utopia gizazalea), epe berriak Blas de Oteroren eginkizun poetikoan estadio berri baten sorketa eragingo duten elementu berriak dakartza.

Dozenaren bat liburu alde batera utziz gero —aldez aurretik argitaratutako obren bilduma soilak, antologia aokorrak eta tematikaren arabera eginiko antologiak—, idazle bilbotarraren produkzio poetikoa argitaratutako *Historias fingidas y verdaderas* (Alfaguara, Madrid, 1970) obrara eta, orain arte bederen, argitaratu gabeko *Hojas de Madrid* eta *La galerna* lanetara, —autoreak berak *Hojas de Madrid con la galerna* izenburupean batu zituenak— murrizten da.

Azken epe sortzailea bere orokortasunean tratatu behar den arren, posible da zentzu tematikozko zenbait datu aipatzea. Lehenik, tematika erlijioso baten ausentzia eta Jainkoaren —pertsonaia poetiko gisa— erabateko desagerketa egiaztatzen da. Bigarrenik, orientabide existentzialak indarrean jarraitzen duen arren, orain ez da desposesioaren eta egonezaren bizi-absurdu modura agertzen, maitasun, bizi eta heriotz-dinamika pertsonalista gisa baizik. Hirugarrenik, poesia honetan espazioa nahiz denbora historikoak egon badauden arren, Espainiak, errealitate historiko gisa, presentzia galtzen du, gizadiaren errealitate historikoa nabarmentzen den bitartean. Zentzu tematiko handiko paradoxa bat baieztan da. Adierazi existentzialistak indartzen diren bezala, haurtzaroko gaiak biziagotuz, aldi berean, unibertsaltasun eta ekumenismo-inarri tematikoez ere ospe handiagoa hartzen dute. Urteak iragan eta zahartzarora hurbildu ahala, jatorri pertsonalak eta giza baldintzaren proiektio unibertsalak eragindako malenkonia handi bat sortzen da eta kezka metapoetiko baten presentzia egiaztatzen. Kezka hau dela medio, poetak berriro azaltzen ditu egintza poetikoaren bitartekoen eta helburuen auzi iraunkorrak.

Zentzu-zertzelada hauetatik abiatuz, ikus daiteke nola berreskuratzen den, jarraikortasun tematiko argi bati eutsiz, lehen garai poetikoei zegokien “ni-pertsonaia poetikoa”ren paper protagonista, aurreko aldi poetikoak izaera erreflexibo eta kritiko batez eta dimentsio ekumeniko eta unibertsalago batez gaindituz.

Hojas de Madrid con la galerna obraren argitarapenak argitu dezake aldi poetiko honen misterioa. Bitartean, Blas de Oteroren poesigintzak eskaintzen duen gaintitze iraunkor baten baitan, arrasto txiki batzuk baino ez ditugu izango bere *Canto Espiritualetik Historias fingidas y verdaderas*era bitarteko jarraikortasun tematikoa baiezteko.

Ibilbide poetiko honek, bere poesia maitasun eta eskaintza-garrasi bihurtu zuen gizaseme baten poesi eta giza itsumenak zehazten ditu. Bere obra sortzaile osoak lirikoki gauzatzen du solaskide baliagarri baten bilaketa itsua, harekin baieztan.

tapen-elkarrizketa —pertsonala eta kolektiboa— mantendu ahal izateko. Bere poesigintzak absolutu dibinoaren irrikietatik giza errealitaterainoko bilaketa honen bidea erakusten du. Zentzu batean nahiz bestean, Blas de Oteroren obra lirikoak erabateko maitasun eta eskaintza-poesiatzat jo daiteke.

ESTETIKA BLAS DE OTEROREN POESIGINTZAN

Aurreko atala bukatzen genuen eran emango diogu hasiera atal berri honi; alegia, euskal idazlearen poesigintza batipat sinbolikoa dela baieztuz, bere adierazi tematikoez, poesia erlijiosotik poesia sozialeraino, “aginduriko lurraren lorpena”ren edo “galduriko paradisuaren lorpena”ren alegoria zehazten duten heinean. Izan ere, osagai alegoriko hauetan oinarritzen da gizatasun utopikoaren doktrina-egitura osoa.

Alabaina, poesia honen laburbiltze alegorikora iristeko, edozein poesigintza alegoriko oinarritzen den elementu simple eta zehatzetatik abiatu beharra dago. Sinpletasun txikienetik zailtasun handienera —zatietatik osotasunera— igoz, baliabide estilistikoaren eskema zehatz bat proposa liteke. Irudi metaforikoak eta metaforek osatuko dute alegoriaren planora igotzeko aurreneko maila. Irudi sinbolikoak eta irudi arketipikoak, batetik, eta sinbolo arketipikoak eta sinbolo mitikoak, bestetik, osatuko dute adierazpidearen eta zentzuaren bigarren maila. Lehen eta bigarren mailetako baliabide estilistikoaren elkar-menpekotasuna eta presentzia berrekorrak sortzen dituzte egitura alegorikoak, zentzu sakonaren eta azken adierazpidearen maila. Irradiazio-gune honetatik, konposaketa alegorikotik, hain zuzen, adierazten eta argitzen da Blas de Oteroren poesigintzaren unibertso adierazkor konplexu osoa.

Blas de Oterok maisutasun handiz erabiltzen ditu, era metaforikoz, analogia anizkun eta sotilak. Euskal poetak sekularo sentiberatasuna erakusten du, plano erlazonatuetan erdizkutatuturik dauen baliokidetasun formalei esker, itxuraz zeharo desberdinak diren irudiak elkartzean. Lehen lanetan jadanik

agertzen dira metaforak eta irudi metaforikoak, baina hauen erabilera orokortu egiten da bere poesia existentzian, eta garrantzi berezia hartzen dute bere poesia sozialean. Bere lehen poesietako adierazi metaforiko esanguratsuenak, behar bada, gai erotikoa ukitzen den testuingurutan aurki daitezke.

Detrás del mirabel de tu vestido,
linealmente apuntando a los claveles
íntimas silvan y a la vez crueles,
dos finas balas de marfil erguido.

(A. 90)

Puente de dos columnas, y yo río.
Tú, río derrumbado, y yo su puente
abrazando, cercando su corriente
de luz, de amor, de sangre en desvario.

(R.C. 37)

Ez da oso iaioa izan behar, lehen zatian, poetak era ebokatzailere batez “dos finas balas de marfil” ideia planteatzen duenean, dama gazte baten bular tenteaz diharduela ohartzeko. Erkatu-rik bi terminoen arteko antza formalak metaforaz mintzatzeko parada eskaintzen digu. Bigarren zatian, plano erlazio- natuen baliokidetasun formalek, erotismo-zamagatik ilundurik agertzen diren arren, ez dute dauden antza formalen gardentasuna galtzen.

Ibaia zein zubia, besarkada batez loturiko bi gorputzi dagozkie; kasu batean emakumezkoarenari eta bestean “ni-poetiko- a”¹ari, pertsonaia poetikoen arteko maitasun-egintza zehazteko. Ibaia- ren gaineko zubia da poetak darabilen plano ebokatu- a maitasun-egintzaren —plano erreala ren— ideia gorputz- teko. Dama gaztearen bularren irudiak nahiz maitasun-egintza ren irudikapenak, lirikotasun handiko irudikapena hartzen dute adierazpide poetikoan erabiltzen diren eraldaketa metaforikoaren baliabideei esker.

Beste batzuetan, analogia metaforikoak are sotilagoak dira. Baieztapen poetikoek arrisku handiagoak hartu ahala, baliokidetasun formalak difuminatuz doaz, baina inoiz ere ez

dira erabat difuminatzen, alegia, irakurle erne bat despizatzekeo adina. Adibide gisa *Pido la paz y la palabra* liburuko “Hija de Yago” izeneko poemaren lehen bi bertsoak aipa genitzake.

Aquí, proa de Europa preñadamente en punta;
aquí, talón sangrante del bárbaro Occidente;

“Aquí” lekuzko adberbioaren zentzu deiktikoak pertsonaia poematikoa (“España”, alegia) ordezkatzeko du. “Hija de Yago” izenburuaren bitartez, irakurleak badaki aipaturiko pertsonaia “España” dela. “Aquí” adberbioa, beraz, “España”ri dagokio nahitaez. Honenbestez, egintzaren subjektua, bere erreferente adverbial baten bitartez, adierazia agertzen da. Pertsonaia, beraz, aipaturik geratzen da eta ez zaio aurkezpen zehatzik eskatzen. Bi bertso hauen testuinguruan, “España”ren irudia bi izen-aposizioen bitartez marraztua aurkitzen da eta hauei esker doa bere itxura eta izaera osatzen. Adierazi metaforikoak —“proa de Europa” eta “talón sangrante”—direla medio, “España” pertsonaia Europan kokatzen da eta bere itxura zehazten. “Europa”, berriz, “nave” korrelato objektiboaren bitartez irudikatzen da. Bertan, “España”k “proa”ren papera betetzen du. Paraleloki, Europa poetikoki “bota” edo “pie” gisa objektibatzen da eta bertan “España”k bere egiten du “talón” delakoaren irudikapena. Espainia geografikoki Europaren mutur batean dagoenez, metaforikoki, muturretako elementuen bitartez aurkezten zaigu.

Azken adibidea, ipin daitezkeen guztien artean, *Que trata de España* liburuko lehen poematik —“España” delakotik— hartua da. Poema honetan, Espainia, “camisa blanca de mi esperanza” gisa adierazirik agertzen da. Tradizionalki Espainia zezen-azalaren alderatua izan da. Korrespondentzia analogiko honekin jarraituz, Blas de Oterok Espainiaren itxura, analogietan eta tradizioak dakarren baliokidetzan esanguratsuan oinarrituz, alkondararen bitartez irudikatzen du.

Kasu guztietan, Blas de Oterok era sistematikoan darabil metafora. Analogia metaforiko hauen bitartez, poetak erreali-

tatea argitasun eta zehaztasun handiagoz tratatuz irudika dezake. Honek balorazio justu eta osoago bat egiteko aukera eskaintzen dio. Blas de Otero baliabide figuratibo guztiez baliatzen da, batetik, zentzu-eremu osatuago eta lirikoagoa eskaini ahal izateko, eta bestetik, lengoia poetikoak eskain diezazkiokeen ahalbide adierazgarrietatik bakar bat ere baztertu nahi ez duelako.

Bigarren adierazpide-planoa izaera sinbolikoa zuten irudiek zehazturik geratzen da. Blas de Oterok, era jarrai batez erabiltzen ditu adierazi metaforikoak. Bere poesigintzako osagai sinbolikoen erabilerak, ordea, funtzio eta adierazgarritasun handiagoak eta egokiagoak aurkezten ditu. Bere poesia erlijiosotik hasi eta azken poemetaraino, sinboloari dagozkion aldaki guztien erabilera etengabea egiten da. Adibide gisa, *Cántico espiritual*-eko lehen bertsoetatik abia daiteke:

¡Oh sembrador del ansia, oh sembrador de anhelo,
que nos duele y es dulce, que adolece y nos cura!
Aquí tenéis, en haza de horizontes, mi suelo
para la vid hermosa, para la espiga pura.

(C.E. 9)

“Zu-Jainkoa”rekiko “ni-gizona”ren harremana planteamendu arras sinbolikoaz jabetzen da. Jainkoa “sembrador” gisa agertzen den bitartean, “ni-poetikoa”k “suelo” eta “haza”ren itxura hartzen du ardo eta ogi bilakatzeko. “Ni-poetikoa” ereindako lur gisa aurkezten zaigu. Bertan, ale dibinoa ernetu egin daiteke eta ogiaren eta ardoaren balio/atributu sakramentalak garrantia osoz pertsonifikatu.

Angel fieramente humano liburuko “Lo eterno” izeneko lehen poemak oso bertso interesgarri bat aurkezten digu bere zentzu sinbolikoaz mintzatzeko. Poema honetan poetak honako bertso hau eskaintzen digu: “Un mundo como un árbol desgajado”. Munduaren eta zuhaitzaren arteko alderaketa esplizitoa da; mundu-errealitatea, beraz, “árbol” hitzari dagozkion sema konnotatzaile guztiez jabetzen da. Beste testuinguru poetikoetan aurki dezakegun erlazio adierazkor bera da. *Cántico espiri-*

tual-en, esate baterako, honako hau topa genezake: “El surco es como un árbol donde tender el vuelo, / con ramas infinitas doliéndose de alturas” (C.E. 9). Lehenik aipaturiko zatia, bigarren adibidearen jarraipena baino ez da; honenbestez, erabat baliagarria gerta dakiguke “Dedicatoria” izeneko poemaren zentzua osatzeko eta “Lo eterno” poemaren esanahi sakona proposatzeko.

“Arbol” sinboloak trszendentzia nahiz inmanentzia inplika ditzake. Enborra gorantz proiektatzen da, gora zuzentzen da, goranzko horizontaltasunaren arketipoa —jainkozkotasunaren eta mundu zerutiarraren sinboloa— zehaztuz. Aldi berean, adarrak gorantz irekiak dituen kukulak, bere formaren bitartez, mundu materialaren eta mundu izpiritualaren arteko besarkada gauzatzen du. Era honetan sinbolizatzen da zehaztasunaren eta abstraktutasunaren, materialtasunaren eta izpiritualtasunaren, gizatasunaren eta jainkozkotasunaren arteko batasun-besarkada. Zuhaitza jainkozkotasunaren seinale izateaz gain, jainkotasun-*presentzia* ere da. Izaki absolutua “árbol” objektu materialean gauzatzen da, jainkozko izaera eta zerutiar auraitxura bat isuriz. Antzinako zibilizazioetan ere, zuhaitza jainkozkotasunaren sinboloa zen; zuhaitzak —gorpuzturiko izpiritu dibinoak— adorazio-objektu bihurtzen dira trszendentzi sinbolo direnez gero.

Zuhaitzak trszendentzia dakar baina, aldi berean, inmanentzia konnotatzen du. Zuhaitzaren kukulak bere adarrekin jainkozkotasunaren mundu zerutiarra besarkatzen badu, zuhaitzak bere sustraiekin materiaren unibertsoa besarkatzen du. Goranzko bertikaltasunaren arketipoaren aurrean orain beheranzko bertikaltasunaren arketipoa gaitzen da. Zentzu-inguramendu honetan, materialtasun, zehaztasun, inmanentzi... adieraziek sekulako indarra hartzen dute.

Proposatzen dihardugun ikuspegitik, zuhaitzak kontrakoren sintesi harmoniatsua irudikatzen du. Bere izaeraren baitan neutralizatzen ditu goranzko eta beheranzko energiak, gizateriaren eta jainkozkotasunaren arteko sinbiosi perfektua adieraziz.

Poetak bere “Dedicatoria” poeman “surco”a “ramas infinitas”ekin erlazionatzen zuenean jainkozkotasunarekin barru-barruko besarkada batez elkartzeko grazia dibinoaren bihia jasotzen zuen lur/gizaki horren analogia sinbolikoa proposatzen zuen. Baina “Lo eterno” poeman mundua “árbol desgajado” gisa irudikatua agertzen denean, poetak jainkozkotasunarekiko sintesi harmoniatsua hautsi duen munduaren ideia gauzatzen du gizaki herbaldu, helburugabeko eta bakarti modura azaltzeko. Poesigintza erlijiosotik existentzialerako aldaketa adierazkorra da. Blas de Oteroren poesigintzan sinbolorik garrantzizkoenetako bat, bere presentzia eta dimentsio adierazkorragatik, izan ere “zuhaitza” da.

Vuela
 el ala de la noche
 junto al ala del día.
 Oye.
 Cruje una vieja sombra,
 vibra una luz joven.
 Paz
 para el día.
 En el nombre
 de España, paz.

(P.P.P. 69)

“En el nombre de España, paz” poemaren zatitxo honetan balio arketipikoa duten kontrako indarren arteko dilema nabarmen bat egiaztatzen da. Gauaren eta egunaren, argiaren eta itzalaren indarren arteko borroka latza da. Azken finean, bi bizimoduren eta bi existentzi balioen arteko superbibentzia edo hegemoni borroka bat zehazten da. Sortutako liskarrean, itzalak kraskatu egiten duen bitartean, argiak dardar egiten du. Bikoiztasun-planteamendu hau argi/egunsenti-aren gaztetasunaren eta itzal/arrats-aren zahartasunaren arteko oposizioaren ondorioa da. Oposizio horretan zahartasuna heriotzarekin lotzen da eta gaztetasuna, berriz, bizitzarekin. Laburbilduz, adierazi arras arketipikoetatik, lehian sartzen diren indarrak heriotz eta bizitza-printzipio bihurtzen dira. Elkar

jotze horretan, —gauaren eta egunaren hegalen hegaldiak—, argi/bizitza-k, dardarak, dirudienez gainditu egiten ditu itzal/heriotza, kraskada. Bizitza berri baten birjaiotzea behin-betirako inposatzen zaio existentzia zaharreko heriotzari. Egitate honetaz jabeturik, poetak “En nombre de España, paz” aldarrika lezake jadanik. Era sotil batez ezartzen da borroka eta gainditze-bide arketipiko bat gaitzaren indar/ilunbe-a ren aurka eta argi-lorpenaren alde, bakea eta askatasuna konnotatzen dituen sinbolo arketipikoa. Gizakumeak bakearen eta justiziaren izenean mantentzen duen borroka, beraz, zapalkuntzaren eta tiraniaren aurkako borroka da.

Noizbehinka Blas de Oterok bata bestearen gainean ezartzen ditu, adierazi poetiko berberetan, osagai metaforikoak eta sinbolikoak inpaktu errezeptibo sakonago eta totalitario batez adierazi osatuagoak errazteko. Proposatzen ari garenaren adibide egokia, *Pido la paz y la palabra* liburuko “A la inmensa mayoría” poemaren lehen bi bertsoak izan daitezke.

Tiendas de paz, brizados pabellones,
eran sus brazos, como llama al viento;

(P.P.P. 9)

Bi bertso hauen benetako egitura honakoa da: besoak (termino erreala) “llama al viento” gisa (1. adierazi sinbolikoa) zera ziren: “tiendas de paz” (2. adierazi sinbolikoa) eta “brizados pabellones” (3. adierazi sinbolikoa). Termino erreala (brazos), beraz, ebokatutako hiru terminoekin erkatzen da: “llama al viento”, “tiendas de paz” eta “brizados pabellones”. Hiru alderaketak sustrai metaforikoa duen analogia batean oinarritzen dira erkaturiko hiru terminoen arteko analogia formal eta fisikotik abiatuz. Besarkatzean besoek hartzen duten posizioak “tiendas”, “pabellones”, “llama al viento” antzeko irudi bat sortzen du.

“Tiendas”, “pabellones” eta “llama al viento”rekin loturiko besarkadaren posizioari esker jakin daiteke besarkada ez dela gorantz zuzentzen, beheerantz baizik, gizatasunarekiko, zehaztasunarekiko eta lurtasunarekiko konpromisua izaki. Lehen

azterketa-maila honetan, osagai metaforiko primario baten eta adierazi sinboliko sekundario baten presentzia egiazta genezake. Besarkadak, besoek hartzen duten norabide-aldaketagatik —osagai metaforikoak ekarritako ideia—, zehaztasun/lurtasun-arekiko eta hurbiltasun/gizatasun-arekiko —osagai sinbolikoak adierazitakoa— kontzientziazio/konpromisu-zentzua proposatzera garamatza.

Bigarren interpretazio-egoera batean, “tiendas” eta “pabellones” hitzak barruti/etxe-ari dagozkie, hau bait da bakearen, ongizatearen, maitasunaren... aldeko bizitzaren eta elkarbizitzaren lekua, “de paz” determinatzailearen bitartez proposaturiko ideia. Poetikoki zorioneko leku bat gauzatzen ari da, “brizados” adjektibo adierazgarriaren bitartez indarturiko alderdi adierazkorra, “tiendas-pabellones”en famili barruti berria izaki berri bat jaso eta seaskatzen duen lekua bailitzan. Hirugarren alderaketak —“como llama al viento”—, poetak proposatzen dituen besoen presentzia eta izaera izendatzeko balio du. Irudi arketipiko honek, ordea, konplexutasun handia erakusten du. Batetik, “metafora gehi sinbolo” erlazio anizkunean parte hartzen du, aurkeztu egiten bait du bere figuraren forma-analogia besarkatzean lurrerantz zuzentzen diren besoekiko eta “llama” sinboloari dagozkion osagai arketipikoekiko.

Bere osagai metaforikoagatik, “llama” intimoki “tiendas”, “pabellones” eta “brazos” elementuekin erlazonaturik dago. Denak dira irudi geometriko beraren osagai eta denek betetzen dute termino metaforizatuaren eta termino metaforizatzaileen arteko printzipio analogikoaren eginkizuna.

Adierazpide arketipikoaren arabera, “llama”k argia eta berotasuna dakar. Argia, bizitzaren adierazpide modura, eguzki/egun-arekin identifikatzen da. Berotasuna, sentimentu-adierazpide gisa, suarekin erlazionatzen da eta, era berean, supazter-maitasunak izan ditzakeen aldaki guztiekin, etab. Halere, “llama-viento” erlazioak bizitza-betetasuna inplikatzear gain, hedapen eta barreiakuntza ere inplikatzeko ditu. Honenbestez, sentimentu eta amodio-printzipioak hedakunde eta zabalkuntz egoeran dauden bizi-betetasuneko elementu erara agertzen

dira. Azken finean, haizea ukitzen duen suaren ondorioa besterik ez da.

Lurra besarkatzen duten besoek, beraz, bestearekiko, giza-kiarekiko maitasun-eskaintza sinbolizatzen dute, bitarteko bakar gisa, bizitza-betetasuna lortzeko maitasunaren eta bihozkidetzaren erdian, aipaturiko eskaintza izaki hedakunde eta zabalkuntza-egoera etengabearen diharduen indar menperatzailea.

Blas de Oterok prozedura erabat kontzeptistak garatzen ditu litekeen espresabide txikienaz adierazi-eremurik handiena proposatzen duen heinean. Horretarako, adierazi berberetan osagai metaforikoak eta osagai sinbolikoak biltzen eta integratzen ditu. Bestalde, plano metaforikoek “zentsazioaren poetika” ahalbidetzen badute eta plano sinbolikoek “zirraren poetika” zehazten badute, Blas de Oterok zentsazioak eta zirrarak esamolde poetikoan biltzen ditu. Era honetan bakarrik eskain ditzake poetak egia eta errealtate bat bere konplexutasun osoan eta bere irispede adierazkor osoan. Printzipio estetiko hauek erakusten digute Blas de Oterok erabilitako baliabide poetikoen anizkuntasunaz gain, haien erabileran agertzen duen maisutasuna. Blas de Otero bere lengoia poetikoaren kalitate estetikoagatik espainiar literaturaren poeta handi bat bezala agertzen zaigu.

Nolanahi ere, eta aurreko zatian esan dena hala bada ere, idazkera poetikoaren egiazko zentzua osotasunetik baloratu eta ikusitako adierazpide-baliabide guzti hauek eskaintzen duten barne-erlazioan datza. Zentzu metaforikoa duten irudiak eta prozedura sinbolikoak obra hauetan elkar erlazionaturik agertzen dira dependentzi printzipiopean, euren arteko inbrikazioetatik abiatuak unibertso adierazkor konplexuagoak eta unibertsalagoak sortuz. Enuntziatu poetikoen osotasun adierazkorra proposatzeak, Blas de Oteroren sorkuntza lirikoan dauden egitura alegorikoak planteatzea dakar. Lehenago esan bezala, enuntziatu alegorikoetatik bakarrik hasiz gero eskaini eta jaso daiteke poesia honen egiazko zentzua. Alegorikari definitzen du Blas de Oteroren poesigintza.

Adierazi alegorikoen ikuspegitik, Blas de Oteroren poesigintza karakterizatzen eta, aldi berean, poesia soziala definitzen duen zentzu-esparru bat eskain daiteke.

IRAGAN AHISTORIKOA	ORAINALDI HISTORIKOA	ETORKIZUN SUPRAHISTORIKOA
UKAPENA	UKAPENA / BAIEZTAPENA	BAIEZTAPENA
	HISTORIA / INTRAHISTORIA	
	KAOSA	MAITASUNA
	HONDAKINAK	ASKATASUNA
	DESOLAZIOA	JUSTIZIA
	ODOLA	BAKEA
	PROZESU GAINDITZAILEA	
	LANA / ELKARTASUNA	
ILUNTASUNA	BIDEA	ARGIA
INPERFEKZIOA	BORROKA / ERDIESPENA	PERFEKZIOA

Lehen aldiko poesia salbuetsiz, Blas de Oterorentzat iraganaren errealitateak ukapena adierazten du beti. Iragan hau egoera batzuetan era subjektibista eta pertsonaleko iraganaren historiarekin loturik dago eta, beste kasu batzuetan, gizasemearen erabateko erdiespenen historia politiko eta sozialarekin.

Orainaldi historikoa bipolarizaturik agertzen da baieztapen eta ukapen-indarren artean. Orainaldi historikoa, izan ere, iraganaren gaurkotzearen —ukapen-printzipioaren— eta orainaren etorkizunerako proiektzioaren —baieztapen-printzipioaren— arteko borroka gertatzen den eremua da.

Etorkizunak kasu guztietan baieztapena inplikatzeko du, giza utopiaren gauzatzea adierazten bait du: justizi, maitasun, askatasun, bake... -balore absolutuek zuzendutako mundu perfektu baten gizakumearen behin-betirako lorpena.

Iraganaren eta etorkizunaren artean oraina —kontraesanez eta gorabeheraz jositako errealitate tenporala— dugu. Bertan bizi da eta aktuatzen du gizakumeak kontrako norabidea duten —zirkunstantzialtasun eta esentzialtasun, kaos eta amodio, gau eta egun, etab.— indarren arteko borroka etengabe batean. Lehian ari diren bi muturren erdian bidearen sinboloa gailentzen da, hots, gizakiak heldutasun etikoa lortzeko mantendu behar duen superazio-borroka adierazpena.

Aunque el camino ¡aúp! es empinado,
a mí qué se me importa: el pie del pueblo
avanza, avanza hacia la luz,
a ras de tierra, despejando el cielo.

(P.P.P. 49)

Bide osoa behar bezala burutzeko eta programatutako helburua lortzeko, gizakiak indar eta balore batzuk ditu, zailtasun eta ezbeharrak aurkituko dituen arren. Diktamen poetikoaren arabera, balore hauek oinarri intrahistorikoeekin loturik daude: geografia fisikoa, giza geografia eta lana. Gizasemeak, elkartasunaren erdian, eta lanaren indarrak, aberri eta gizaki berri bat taxutu behar ditu. Blas de Oterok lurrean mundu zerutiar bati dagozkion baloreak entronizatzen dituen gizakume berri baten errealitatea aldarrikatzen du. Gizakumearen egintza erredentorean ezarritako konfidantza osoaren ondorio gisa sortzen da “Abramos juntos / el último capullo del futuro” (P.P.P. 52) garrasi poetikoa.

Poetak bere bertsoen bitartez helburura —“tierra prometida”, “a ras de tierra, despejando el cielo”— iritsi nahi izanez gero urratu beharreko bidea erakusten du. Han, gizakume berriak existentzia idiliko bat biziko du bake, justizi eta askatasun-mundu batean. Hau da defendatzen den sinisbide poetikoa eta poetari nahiz beste edozein gizakiri eskatzen zaion testamentua: eskaintza erantzule eta oparo bat.

Beharrezkoa zen estilo bat agertzea efikazia eta garantia osoz tematika batean sartu ahal izateko, Blas de Oteroren poesigintzaren kasuan, benetako esanahia kutsu alegorikoa duten adierazietan datza eta. Honela bada, forma eta edukinaren,

estiloaren eta esanahiaren arteko sinbiosi perfektua agertzera iristen da, euskal idazlearen poesigintza estilo-borondatearen eta doktrina-kontzientzia baten arteko elkar ulertze baten ondorioa dela baieztatuz, hots, mezu baten poetikotasunaren oinarri-oinarria.

Alabaina, proiektio alegorikoa duten edukin hauetan apur bat gehiago sintetizatuz eta sakonduz, unibertsalitate adierazkor handiagoko zentzu-esparru bat eskain liteke. Lehentxeago esan bezala, absolutu dibinoaren —porrot eta guztiz— irrika itsua aldarrikatzen zuen poesia erlijiosoa eta existentziala alde batera utziz gero, ohartzen gara poesia sozialean poetak absolutu-nahia mantentzen duela baina zentzu inmanente eta izaera kolektibo batez. Oinarrizko tematika berbera den arren, premisak aldatu egiten dira. Absolutuak utzi egiten dio donazio izateari lorpen-borroka bihurtzeko, absolutu honen lorpenak bere izaera indibiduala galtzen duen aldi berean zentzu kolektibo bat bere egin dezan. Horregatik, hain zuzen ere, Blas de Oteroren zat poesia erlijiosoa eta existentziala ukapena den bitartean, poesia soziala, alderantziz, erabateko baieztapena da beti. Kotsiderazio hauen ikuspegitik, Blas de Oteroren poesia, orokor har, “historia sakratu” baten narrazio alegorikoa dela esan liteke: hastapenetatik bukaerarainoko giza errentzio/salbazio-prozesua.

Hasiera/iraganean (sorburuen mitema), gizakumea kaosean eta heriotzaren eta hondamendiaren iluntasunean murgildurik aurkitzen da. Interes sozialen, manipulazio politikoaren eta partidismo erlijiosoaren indarrekin batera, errealitate historikoak sortzen du kaos-egoera hau suntsipenaren erdian. Historiaren mundu kaotikoaren aurrez aurre, ordea, errealitate intrahistorikoa dago, aberriaren benetako aurpegi iraunkorra, indar bizi-sortzaile eta antolamendu-printzipio gisa. Lurrak eta gizakiak, beren lan eta elkartasun-erlazio intrinsekoekin batera, sortu behar den gizaki eta existentzia berriaren izpiritua eta materia osatzen dituzte. Era honetan, kaosaren itzalen aurrean gizasemearen izpiritua aurkitzen da, indar iraunkor eta esentzial gisa eta energia sortzaile gisa. Gizasemea da, izan ere, gizaki berri bat —historia berri baten protagonista— taxutu behar duena. Ikuspegi honetatik, gizakiak bere egiten ditu jainkozko-

tasunari atxekituriko eskubideak. Gizakumeak, izpiritu gisa, ente sortzailearen eginkizuna betetzen du funtzio demiurgiko argi batez.

Gizakiak bizitza berri bat ematzeko materia moldatu/errekreatu behar duen arren, aldi berean, bere iza-tea ere moldatu/perfekzionatu egin behar du izaera perfektu baten jabe izatera iristeko. Horrexegatik bihurtzen da gizasemea, aldi berean, materia eta izpiritu, izaki modelatzaile eta ente modelatu, sortzaile eta sortua... Era honetan adierazten da gizasemearen protagonismo bakarra giza garapen honen historian. Izaki absolutu den heinean, gizakumea sorburu, bitarteko eta helburu gisa agertzen da, materia eta izpiritu gisa, objektu eta subjektu gisa, hitz batez esanik, izaki auto-sufiziente gisa. Blas de Oteroren poesigintzan gizasemea jainkozkotasunari dagozkion eskubideez jabetzen da. Oterotar adierazietan, gizakia Jainkoak betetzen zuen lekuaz jabetzen da, lehen Hari bakarrik zegokion funtzio sakratu eta sortzailea eskuratuz.

Gizakia jainkozkoturik eta sakralizaturik agertzen da bere funtzio eta patuagatik baina ez bere izaeragatik, orainean inperfekzioa bait da bere ezaugarri nagusia. Gizakumearen jainkozkotasun osoa, heldutasun etikozko prozesu gainditzailen bitartez harmonia absolutua eta perfekzio osoa lortzen duen unean egiaztatuko da. Bienbitartean, gizakiaren bizitzak eskaintza eta inmolazio behar du izan.

Gizateriaren historia, beraz, heldutasun etiko eta gainditze progresibozko bide neketsu eta luze gisa aurkezten da eta orainaldi historikotik (sorburuen mitematik) etorkizun suprahistorikoraino (burutzearen mitemaraino) doa. Bide neketsu eta luze hau ibiltzeko gizasemeak maitasun solidarioaren eta gainditzelan/borroka-ren beharrezko eta ezinbesteko laguntza du (berrikuntzaren mitema).

Borroka gainditzaileren prozesu honetan barrena, gizakumeak eboluzionatu egingo du heriotza/iluntasun/kaos-etik (orainaldi historikoa), argi/bizi/betetasun-eraino (etorkizun suprahistorikoa). Gizakiak, markatutako bidea gainditzean, lortua izanen du behin-betirako izaera perfektua harmoniaz

beteriko lur batean: “homo novus” eta “terra nova”ren printzipio utopikoen gauzatzea.

GIZA ERREDENTZIOAREN ALEGORIA

ORAINALDI HISTORIKOA		ETORKIZUN SUPRAHISTORIKOA	
HERIOTZA / KAOSA		BIZIA / BETETASUNA	
PROZESU GAINDITZAILEA			
1. SORBURUAREN MITEMA	2. BERRIKUNTZAREN MITEMA	3. BURUTZEAREN MITEMA	
ANTIPARADISUA		PARADISUA	
“GIZAKUME ZAHARRA”	MAITASUNA / LANA	“GIZAKUME BERRIA”	
“MUNDU ZAHARRA”		“MUNDU BERRIA”	

Blas de Oteroren poesigintzak “Historia sakratu” bat zehazten du eta “Historia sakratu” den heinean, objektibatu egiten du alegorikoki gizakiaren dibinizazio/erredentzioaren kontara kolektibitate gisa eta munduarena unibertsaltasun gisa. Kontara alegoriko hau oinarritzko hiru ardatzen edo mitemen inguruan antolatzen da: sorburuen mitema, berrikuntzaren mitema eta burutzearen mitema. Hiru mitemok prozesu gainditzaila zehazten dute antiparadisu-egoera batetik —orainaldi historikoaren heriotza/kaos-etik— paradisu-egoera bateraino —etorkizun suprahistorikoaren bizi/betetasun-eraino—, maitasun solidarioaren eta lanaren energia bihurtzaileari esker. Errepublikatu egiten dira, beraz, “homo novus” eta “terra nova”ren topiko humanistak. Gizakiak, ente sortzaileak, berrikuntza gainditzailaren arma/bitarteko-ekin lan egiten du etorkizun zoriontsu batean bukatzeko hasierako sorkuntz egintza, legitimitatez eta eskubidez orain arte Jainkoari bakarrik zegozkion eskubideak bereganatuz. Era honetan, aldarrikatzen da azkenik gizakiaren jainkozkotasuna eta munduaren sakralizazioa.

Blas de Oteroren poesigintzaren baliabide estilistikoak eta aldaki tematikoak, objektiboki eta zehazki, enuntziatu alegorikoen bitartez bakarrik proposa zitezkeen. Horregatik, jo behar izan dugu etikaren eta estetikaren atalak bukatzean aldarrikapen alegorikoetara esposizioa errematatzeko. Blas de Oteroren poesigintza adierazteak bere bilbapen alegoriko propioak zehaztea inplikatzan du. Aldi berean, haren poesigintza alegorikoaren muina argitzea “Blas de Oteroren etika eta estetika” proposatzea da. Hauxe zen, izan ere, lan honen arrazoa eta zentzua.

Euskaratzailea:

JON BERGARETXE

1. Artikulu hau zenbait aldizkari eta liburutan plazaratutako lanetan oinarriturik dago. Aipagarrienak honako hauek dira: Al amor de Blas de Otero (Cuadernos Universitarios Mundaiz, Donostia, 1986); Cómo leer a Blas de Otero (Júcar, Madrid, 1990); “Función de la alegoría en la poesía social” in Congreso de Literatura. Hacia la literatura vasca (Castalia, Madrid, 1989); “Recursos poéticos frente a censura: ‘Hija de Yago’ de Blas de Otero” in Homenaje a Ignacio Elizalde (Universidad de Deusto, Bilbo, 1989); “La poesía social como lenguaje poético” in Actas del IX Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas (Frankfurt, 1989), etab.

2. Lan honetan erabilitako adibideen aipuak honako edizioei dagozkie: Cántico espiritual. Cuadernos del Grupo Alea. 2 zk., Donostia, 1942; Angel fieramente humano. Insula, Madrid, 1950; Redoble de conciencia. Instituto de Estudios Hispánicos, Barcelona, 1951; Ancia. Alberto Editor Corazón, Madrid, 1981; Pido la paz y la palabra. Lumen, Barcelona, 1981; En castellano. Lumen, Barcelona, 1977; Que trata de España. Visor, Madrid, 1977.